

A sajátos nevelési igényű gyermekek együttnevelésének lehetőségei az óvodai testnevelési foglalkozásokon

© **Baloghné Bakk Adrienn**

Nyugat- magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, Sopron
baloghne.bakk.adrienn@bpk.nyme.hu

Az óvodai testnevelés célja a gyermekek motoros képességeinek mindenoldali fejlesztése. Ezek a képességek adottságokra épülve, tevékenység közben, főként tervszerű gyakorlással fejlődnek, és így válnak szerves részeivé a személyiség alakulásának. Tehát az óvodai testnevelésben a személyiségfejlesztés a motoros tanulás dominanciájával valósul meg. Óvodáskorban a mozgás fiziológiás szükséglet, a rendszeres mozgásnak a szokásrendbe való beépítésére, véleményünk szerint ez az életkor a legalkalmasabb.

A felfokozott mozgásigény a gyermek életkori sajátosságai közé tartozik, melynek kielégítése az óvodapedagógus feladata is. Az óvodai életben ennek a legjobb nevelési színtere az óvodai testnevelés. Természetes, hogy a gyermekek különbözőek, eltérő az alkatuk, értelmi képességeik, más a mozgásukkal kapcsolatos tapasztalatuk illetve a mozgásműveltségükben is jelentős különbségek vannak (Rétsági, 2004). Ezt figyelembe véve több alapelv alkalmazása mellett az óvodai testnevelés esetében a differenciálás alapelvének a széleskörű gyakorlati alkalmazása feltétlenül szükséges. Ami nem más, mint a pedagógiai célok különböző individuumok esetében, különböző utakon, módokon és eszközök segítségével történő megvalósítása. Ezért is gondoljuk, hogy az egyéni képességekhez igazodó fejlesztés nagyon kedvező feltételeket teremthet a sajátos nevelési igényű (SNI) és a többségi gyermekekkel közösen végzett óvodai testnevelés esetén is. Továbbá erősítheti még a gyermekek közötti együttműködést, a társas kapcsolatok kialakulását is. A sikeres alkalmazás esetén pedig a gyermekek elfogadhatják és megérthetik a „másság” megjelenését és a közöttük lévő különbségeket is tiszteletben tarthatják. Talán ez az együttnevelés mérföldkőt is jelenthet az elfogadtatásban vívott küzdelemben.

A kutatásunk fókuszja a sajátos nevelési igényű gyermekek többségi kortársaikkal történő óvodai testnevelés foglalkozásoknak a feltérképezése. A témaválasztásunkat generálta az oktatói munkánk során tapasztalt negatív élmények. Azt látjuk, hogy az óvodai gyakorlatokon a gyakorló óvodáinkban egyre több sajátos nevelési igényű gyermek szeretne bekapcsolódni a többségi óvodai életébe és testnevelő, gyógytestnevelő tanárként többször tapasztaltam, hogy az óvodapedagógusok értetlenül és elsősorban tanácstalanul állnak a sajátos nevelési igényű gyermekekkel szemben. Az esetek többségében sajnos a sajátos nevelési igényű gyermek kimarad a testnevelési foglalkozásokból, ami napjainkban nem elfogadható megoldás.

Vizsgálatunknak a fő célja annak a megállapítása, hogy a ma kikerülő fiatal magyar óvodapedagógusok módszertani ismeretei elégségesek-e a sajátos nevelési igényű gyermekek neveléséhez. Szeretnénk rávilágítani, hogy milyen az együttnevelés témakörével kapcsolatos tájékozottsági szintjük. Magyarország tizenhárom óvodapedagógus-képző intézményeik milyen ismereteket adnak át a SNI gyermekekről. Vannak-e lehetőségeik a hallgatóknak az óvodai gyakorlatokon a SNI gyermekekkel találkozni, foglalkozni. Milyen tárgyi és személyi feltételek állnak

rendelkezésre – a hallgatók véleménye szerint – a gyakorló óvodáknak az együttnevelés megvalósításához.

A fent felsoroltakat azért is tartjuk fontosnak, mert az óvodapedagógusok módszertani eszköztára, a foglalkozások szervezeti formái nemcsak a nevelési folyamatok eredményességét befolyásolják, hanem a gyermekek személyiségére, alkalmazkodóképességére is óriási hatással vannak. Továbbá az együttnevelés feltételrendszerének fontos tényezője a befogadó pedagógus. Tehát az óvodapedagógus szerepe meghatározó az óvodai életben és nem mindegy, milyen tudású óvodapedagógusok nevelik a következő generációt.

Kérdések. Az alábbi kérdések merültek fel bennünk, és ezekre keressük a válaszokat:

1. A magyar óvodapedagógusok képzés felkészíti-e az óvodapedagógus - jelölteket a sajátos nevelési igényű gyermekkel való bánásmódra?
2. A gyakorló óvodák milyen rendszerességgel és milyen összetételű csoportokban tartanak testnevelési foglalkozásokat?
3. Van –e lehetőségük a hallgatóknak az óvodai gyakorlatuk során testnevelési foglalkozás keretébe bevonni a sajátos nevelési igényű gyermekeket?
4. Van-e elég ismeretük, tapasztalatuk a hallgatóknak ahhoz, hogy az integráltan nevelkedő gyermekekkel irányított testnevelési foglalkozásokat valósítsanak meg?

Hipotézisek

A kutatás megírásának a célja az, hogy a gyakorlatban felmerült kérdésekre, problémákra a választ keressük, és rávilágítsunk a hipotézisek igaz vagy nem igaz voltára. Bízunk abban, hogy ezzel elősegíthetjük ennek a fontos nevelési színtérnek a javítását elsősorban a személyi feltételek területén. A felmerült kérdésekre eddigi gyakorlati tapasztalataink alapján feltételelesen fogalmazzuk meg válaszainkat:

- H1: Feltételezzük, hogy az óvodapedagógusok alapképzése során a sajátos nevelési igényű gyermekek együttnevelését támogató tananyagoknak elégtelen a hangsúlya.
- H2: Feltételezzük, hogy a gyakorló óvodák az Óvodai nevelés országos alapprogramja által előírt heti rendszerességgel tartják a testnevelési foglalkozásokat.
- H3: Feltételezzük, hogy a megkérdezett óvodapedagógus hallgatóknak nincs elég lehetőségük bevonni a sajátos nevelési igényű gyermekeket a testnevelési foglalkozásokra?
- H4: Feltételezzük, hogy az integrált óvodai testnevelési foglalkozások megvalósításában nincs gyakorlatuk az óvodapedagógus hallgatóknak.

Kutatási módszerek

A pedagógiai kutatások módszerei közül a feltételeink igazolására elsőként a feltáró módszert a dokumentumelemzést alkalmaztuk. Dokumentumnak tekintünk minden olyan, a közelmúltban vagy napjainkban készült anyagot, amely nem a pedagógiai kutatás számára készült, de amelynek elemzése a pedagógiai kutatás számára tanulságos (Nádasi, 2000). Ilyen például az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja, valamint az óvodapedagógus alapszak mintatantervének szerkezetét, illetve képesítési

és kimeneti követelményeit és a testnevelés tantárgyak tematikáit. A másik módszer a kikérdezés, melynek az írásbeli (nyílt és zárt végű kérdőív) változatát választottuk.

Vizsgálati minta

A kutatásban részt vevő személyek (minta) a hazai óvodapedagógus - képző intézményekben 2012-ben végzős (harmadéves) hallgatók (1. ábra). Az óvodapedagógus képzők szakfelelőseivel egyeztetve az ország tizenhárom intézetébe eljuttatott kérdőívekből 517 darabot tudtunk értékelni és feldolgozni (N= 517). Ezt reprezentatív mintának tekintjük, mivel az Oktatási Hivatal Felvételi és Hallgatói Osztályról Demcsákné dr. Ódor Zsuzsanna osztályvezető asszony rendelkezésünkre bocsátott adatok szerint, a 2012. évi EMMI statisztikája szerint az óvodapedagógus alapképzésben végzett hallgatók száma 542 fő.

A Magyarországon működő, a kutatásban részt vevő óvodapedagógus - képzéssel is foglalkozó intézmények:

1. Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Vác
2. Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Felnőttképzési Kar, Hajdúböszörmény
3. Eötvös József Főiskola Neveléstudományi Kar, Baja
4. Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar, Budapest
5. Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, Kaposvár
6. Kecskeméti Főiskola Tanítóképző Főiskolai Kar, Kecskemét
7. Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Kar, Nagykőrös
8. Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főiskolai Kar, Sárospatak
9. Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar, Sopron
10. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Kar, Esztergom
11. Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kar, Szekszárd
12. Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógiai Kar, Szarvas
13. Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Szeged.

1. ábra. A vizsgálatban érintett óvodapedagógus képző intézmények

Forrás: szerző

A vizsgált minta életkori megoszlásának adatai alapján megállapíthatjuk, hogy a kikérdezettek életkora 18 év és 57 év között volt. Általában a fiatalabbak a nappali tagozatos hallgatók, az idősebbek pedig levelezős képzésben vesznek részt. Átlag: 23,94 (SD=5,87). A nemek aránya 95% nő és 5% férfi. Ez a férfi - női arány sajnos nagyon sajátos, és a pedagógusképzés más területein is jellemző. A mintánk

értékelésénél fontosnak tartottuk, hogy az óvodapedagógus - hallgatók szocio-ökonómiai státuszát is vizsgálni, hiszen a pedagógiai ráhatás csak a kognitív, affektív és a szociális szféra együttes tükrében működik. A vizsgált minta lakóhely szerinti megoszlása a 1. táblázatban látható.

1. táblázat. A minta lakóhely szerinti megoszlása

	N (Frequency)	% (Percent)
<i>Főváros</i>	44	8,5
<i>Megyeszékhely</i>	79	15,3
<i>Egyéb város</i>	208	40,2
<i>Falu</i>	184	35,6
<i>Tanya</i>	2	0,4
<i>Összesen</i>	517	100,0

Forrás: szerző

A táblázat alapján láthatjuk, hogy az egyéb városból (kisebb, mint egy megyeszékhelyű város) 208 hallgató (40,2%), faluból 184 hallgató (35,6%), megyeszékhelyű városból 79 hallgató (15,3%) és a fővárosból 44 hallgató (8,5%), tanyáról pedig egy végzős hallgató volt. Megállapíthatjuk, hogy az országunkban a vizsgált évben leginkább kisvárosokból és falvakból érkeztek az óvodapedagógus hallgatók, hogy diplomát szerezzenek. A hallgatók családi háttere – szociális, kulturális, gazdasági - és a szülők iskolai végzettsége nagymértékben befolyásolják a képzést (Andor, 1999). „A Bachalort (BA) végző hallgatókra inkább jellemző az otthonról hozott kulturális tőke hiánya, mint a Mastert (MA) végző társaikra” (Andor, 1999). Ugyanakkor a szocio-ökonómiai index és a hallgatói teljesítmény közötti összefüggés nem teljesen behatárolt, hiszen sok hátrányos helyzetű hallgató jobban teljesít, mint az a tendenciák alapján várható.

Az óvodapedagógus hallgatók szüleinek iskolai végzettségének az értékelésékor azt figyeltük meg, hogy az anyák iskolai végzettsége magasabb szintű, mint az apáké. Míg a főiskolai és egyetemi végzettséget az anyák 22,1%-a, az apáknak a 16,6%-a szerezte meg. Ha a legmagasabb iskolai végzettségnek az érettségit számítjuk, akkor az anyák 38,1%-a, az apák 25,5%-a szerezte meg. A megkérdezett hallgatók szerint az apáknak a felének (50,1%) a legmagasabb iskolai végzettsége szakmunkásképző, míg az anyáknál ez csak 32,1%. Összegezve a mintánkra jellemző, hogy az óvodapedagógus - képző intézményekbe a társadalmi hierarchia középrétegeiből, annak is az alsó szintjéről jönnek a hallgatók. Ez a tendencia megfigyelhető hasonló felmérésben a tanítóképző intézményekben is (Lóczi, 2000).

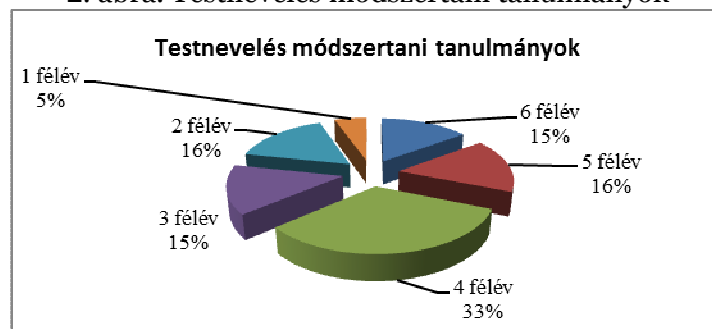
Eredmények

Az Óvodai nevelés országos alapprogram (1996) ma is nemzetközileg elismert testnevelés - mozgásanyagot tartalmaz korcsoportonkénti bontásban, figyelve az alapvető mozgásformák széleskörű begyakorlására és a motoros képességek – életkornak megfelelő fejlesztésére. Egységesen meghatározza, hogy az óvodai testnevelés mindennap kötelező az óvodákban, ezt hívjuk mindennapos testnevelésnek (időtartalma kb. 10-15 perc) általában csoportszobában, folyosón, udvaron folynak gimnasztikai jellegű foglalkozások keretében. Továbbá azt is leírja, hogy hetente egyszer vagy kétszer kötelező a „nagy” testnevelési foglalkozás minden Magyarországon működő óvodai intézményben (időtartalma kb. 30-35 perc). Ez már

a megszokott pedagógiai rendszerezés szerinti felosztásban a testnevelés foglalkozások rendgyakorlatokból, előkészítő gyakorlatokból, fő gyakorlatokból és a testnevelési játékokból állnak. Ennek a követelménynek nem tesz eleget minden vizsgálatban részt vevő gyakorló óvoda. A hallgatók szerint az óvodai gyakorlaton az óvodák 52%-a hetente egyszer, 23%-a pedig hetente kétszer tart testnevelési foglalkozásokat. Sajnos volt olyan gyakorló óvoda (18%), ahol nem tartanak testnevelési foglalkozásokat, és van olyan óvoda (7%), ahol egy külsős, például egy edző tart sport – tanfolyamot, amely általában egy délutáni foglalkozás keretében zajlik és az óvodapedagógus nem vesz részt. Így ezzel arányosan a hallgatók hasonló százalékos arányban láthatnak gyakorlaton testnevelési foglalkozásokat.

Megkérdeztük a hallgatókat, hogy hány félévben hallgatják az óvodai testnevelés - módszertant a képző intézményükben (Tanulmánya során hány félévben tanult óvodai testnevelést?). Csalódottan tapasztaltuk, hogy az ország képző - intézményeiben nem mutat egységes képet a testnevelés – módszertan oktatására fordított félévek száma (2. ábra). Számunkra nagyon meglepő volt ez, mert tudjuk, hogy az óvodai testnevelés anyaga mindenki számára kötelező, egységes és adott. Ennek ellenére az ország intézményeinek egyharmadában négy féléven keresztül (32,7%) tanítanak óvodai testnevelés- módszertant. Míg előfordul, hogy ugyanezt a testnevelési anyagot az intézmény csak két féléven keresztül oktatja a hallgatóinak (szekszárdi képző). Szerintünk nem kell elemezni, hogy a kettő között milyen nagy minőségi különbség van.

2. ábra. Testnevelés módszertani tanulmányok

Forrás: szerző

A legtöbb szemesztert felmérésünkben (hat félévet) a soproni képző biztosítja a hallgatói számára. Azonban dokumentumok, az óvodai testnevelési tematikák áttanulmányozása során észrevettük, hogy az óvodai testneveléssel kapcsolatos tantárgyakat, akárhány félévben is tanulják a hallgatók ugyan egységesen gyakorlati jeggyel zárulnak. Megfigyeltük, hogy a módszertani eszközök közül nagyon kevés a differenciált nevelés szempontja és követelménye, és ezt is csak a többségi gyermekek oldaláról közelítik meg. Véleményünk szerint indokolt lenne, hogy a differenciált nevelési szempontokat az életkori sajátosságok figyelembevételén túl, az óvodai testnevelés tematikában a SNI gyermekek együttnevelésével kapcsolatos ismeretek terén bővíteni. Tapasztaltuk, hogy a testnevelés- módszertani tematikák sem az elméletben, sem a gyakorlatban nem tartalmaznak ilyen ismereteket, így kevés az esélye a hallgatóknak, hogy gyakorlati tapasztalatot tudjanak szerezni az integrált óvodai testnevelésről. A megkérdezett végzős hallgatók úgy szereznek diplomát, hogy nincs megfelelő ismeretük, sem tapasztalatuk abban, hogy hogyan kell egy SNI gyermeket „beintegrálni” az óvodai testnevelési foglalkozásokba.

A felmérés értékelése szerint a sajátos nevelési igényű gyermekek nincsenek jelen a testnevelési foglalkozásokon (74%), illetve legtöbb esetben elviszik a teremből őket,

vagy éppen a padon egyedül figyelik a többségi társaikat (8%). Azok a hallgatók (18%), akik találkoztak sajátos nevelési igényű gyermekekkel a testnevelési foglalkozásokon, azok egy szabadon választható tantárgyként tanulták ezeket az ismereteket, és a tantárgy gyakorlati egysége révén jutottak el olyan integrált óvodai testnevelési foglalkozásokra, amelyeket a meghatározott óvodai gyakorlatukon nem tapasztaltak. Így jogosan merült fel bennünk, hogy az óvodapedagógus jelöltek egyáltalán ismerik -e az integrált óvodai testnevelést, illetve szereznek -e ezzel kapcsolatos tudást a képző intézményükben? A megkérdezett hallgatók 23%-a csak hallott róla, de különösképpen nem foglalkozott a témával. A megkérdezettek 35%-a, akik tanultak az integrált testnevelésről, azok egy szabadon választható tantárgy keretében hallgatták ezeket az ismereteket, de gyakorlatuk nem volt. A kezdet jó, de azt látjuk, hogy nyomatékosabban szükség lenne arra, hogy még több hallgató hasonló ismeretekre tegyen szert és gyakorlatot, hiszen csak 5%-a a hallgatóknak, akik tartottak is ilyen foglalkozást. Egy módszertani tantárgy esetében ez nagyon csekély százalék. A testnevelési foglalkozások szakszerű tervezése és vezetése szempontjából kiemelt fontosságú a gyakorlatokon megszerzett tapasztalat. Ennek hiányában a hallgatók bizonytalanokká válnak, és nemcsak az ismeretük lesz felületes, de gyakorlatban sem lesz megfelelő kompetenciájuk. Javasoljuk, hogy ne csak szabadon választható tantárgyak legyenek a témával kapcsolatosan, hanem kötelező tantárgyként jelenjen meg a mintatantervben.

Konklúzió

Összegzésként az óvodai testnevelésprogramok rövid áttekintése után arra a következtetésre jutottunk, hogy szükség lenne olyan óvodai testnevelés program kidolgozására is, amely a különböző életkorú, nemű, fejlettségi szintű, egészségi állapotú, illetve többségi és a sajátos nevelési igényű gyermek együttneveléséhez segítséget adna. Fontosnak tartanák olyan testnevelésprogram kidolgozását, amelyben több szakemberek bevonásával - értek ezen testnevelőket, gyógytestnevelőket, gyógypedagógusokat -, konkrét segítséget nyújtanának az óvodapedagógus hallgatók illetve a már aktívan dolgozó óvodapedagógusok számára az integrált óvodai testnevelési foglalkozások tervezéséhez, vezetéséhez. Gondolunk egy oktatási segédletre, ami a SNI gyerekek jobb beilleszkedését és szocializálódását segítené a többségi óvodákba. Ehhez fontos lenne, jobban ismerjük a SNI gyermekek teljesítményének értékelésére vonatkozó szabályokat, megfelelő módon tudjunk teljesítményüket értékelni. Továbbá szükségesnek véljük az óvodák infrastruktúrájának fejlesztését, a tornaszerek hozzáférhetőségét mindenki számára. Hiszen a nem megfelelő oktatás és nevelés sok esetben az intézmény infrastruktúra hiányosságának tudható be.

Bárczy Gusztáv Kossuth-díjas tanár, a magyarországi gyógypedagógiai tevékenység megalapozója, támogatója és vezetője is határozottan állította, hogy a SNI gyermekek a fokozatosság elvének betartásával eredményesen nevelhetők, taníthatók. Ők is képesek a bonyolult mozgásfeladatok elsajátítására és végrehajtására. Felhívta a figyelmet arra, hogy bizonyos mozgásfeladatok sikeres végrehajtása erősen motiválja a gyermekeket a további gyakorlásra. Ezek a sikeres megoldások vezetnek az együttműködéshez is. Véleménye szerint az óvó - tanító- és tanárképző intézményekben lehetőséget kell teremteni a SNI gyermekek testnevelését érintő sajátos képzési tartalmak megismerésére (Nádori, 2005). Bárczy Gusztáv törekvései ma is helytállóak az óvodapedagógus képzésben is, megvalósítását e kutatás

megerősíti, továbbá felhívja a figyelmünket nekünk oktatóknak is, hogy még erőteljesebben szorgalmazni kell a hasonló törekvéseket.

Irodalomjegyzék

ANDOR M. (1999). A kétféle diploma. *Iskolakultúra*, (1), 46-54.

LÓCZI M. (2000). A tanítóképzés néhány problémája Magyarországon. In *A Tudomány Ünnepe*. Jászberény: SZIE ABPK Jászberényi Campus.

NÁDASI M. (2000). Dokumentumelemzés. In Falus Iván (szerk.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe* (pp. 317-329). Budapest: Műszaki.

NÁDORI L. (2005). Az ép és fogyatékos tanulók iskolai testnevelésének integrációja. *Iskolai Testnevelés és Sport*, 24.

RÉTSÁGI E. (2004). *A testnevelés tantárgy-pedagógiája*. Budapest; Pécs: Dialóg Campus.